

**INGLIZ TILIDA EGALIK OLMOSHLARI VA ULARNING OZBEK
TILIDA EKVIVALENTI**

Matmuratova Fauziya Zaxid qizi

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat Universiteti,

Chet tillari Fakulteti 2-kurs talabasi

Annotatsiya: maqolada ingliz va o'zbek tillarida egalik olmoshlarining qo'llanilishi tasvirlangan. Turli oilalarga mansub tillarda egalik kategoriyasining o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqildi.

Kalit so'zlar: Ozbek tili, ingliz tili, egalik, til, kategoriya, affiks, olmosh, birlik, koplik, son, tutuq belgisi, grammatika, nutq, ogzaki,

Tilshunoslikda biron bir narsaning egasini aniqlash uchun egalik affikslari va egalik olmoshlaridan foydalaniladi. Bu usul deyarli barcha tillarda uchraydi. Shuningdek ingliz va o'zbek tillarida juda keng qollaniladi. Ushbu maqolamda turli til oilalariga mansub bu ikki til yani o'zbek va ingliz tillarida egalik kategoriysining oziga xos shakllari egalik affiksining oziga xos shakllari egalik affiksining negizga qoshilish natijasida yuz beradigan ayrim fonetik hodisalar, ularning umumiy va farqli jihatlarini Chagishtirma tahlil qilishni maqsad qilib qoydim.

Professor Sh, Raxmattullayev egalik kategoriyasini « Biror ozakka kelishik nkategoriyasidan oldin, amo son kategoriyasi shaklidan keyin qoshilib ozi qoshilgan ozakdan anglashiluchi predmetning birlik yoki koplikdagi uch shaxsdan biriga nisbat berilayotganligini ifodalovchi morfemaga egalik affiksi deyiladi egalik olib ozgarish va shunday ozgarisni birlashtiruvchi turkumga esa egalik kategoriyasi deyiladi».

Bunda paydo boladigan mulohaza shuki, bir kategoriyaning vazifasi muayyan narsaninag har uchala shaxsdan biriga tegishli ekanligi anglatuvchi Grammatik manoni ifodalashdan iborat, Bunday Grammatik mano biror shaxs yokipredmetga

tegishli predmetni bildiruvchi sozlardan song har uchala shaxsning birlik va koplik sonda egalik affikslarini qoshish orqali ifodalandi.

O'zbek va Ingliz tillari bir biridan uzoq tillar bolganligi sbabli egalik affikslari anglatadigan manolari mohiyati bir xil bolsa ham egalik kategoriyalari ingliz tilida possessive adjectives, possessive pronouns va possessive xase deb nomlanadi. O'zbek tili egalik affikslariga ega ingliz tilida esa bu holat kuzatilamydi. Bu holatni korsatish uchun quyidagi jadvalni keltiraman.

Ingliz tilida egalik kategoriyalari.

Possesive pronouns: My, Your,

Her, His, Its

Our, Your, Their

Possesive case: « □s ; ,, □ «

O'zbek tilida egalik affikslari

Shaxs	Birlik		Koplik	
	Unlidan sóng	Undoshdan sóng	Unlidan sóng	Undoshdan sóng
I	-m	-im	-miz	-imiz
II	-ng	-ing	-ngiz	-ingiz
III	-si	-i	-lari	--

Jadvalda inglis tilidagi egalik kategoriyalarining ózbek tilidagi egalik qóshimchalaridan farqlanishi yaqqol kórinip turipti.

Egalik affikslarining kóplik shakllari ózbek tilida quyidagicha marfemalarga ajratish mumkin: -miz= m+iz; -ngiz=ng+iz.

Inglis tilida esa bunday holatlar kuzatilmaydi.O'zbek tilida yana egalik affikslarining negizgi qo'shilishi bilan bazi fonetik hodisalar ro'beradi□

«Eng sevimli kitobim jahondagi eng mashhur kitobdur.

Aziz onamiz tug'ilgan kunim munosabati bilan men uchun qimmat sovg'a sotip oldi.

Bu misollardan kuzatib olish, mumkin, egalik affikslari fe'lga yoki ko'makchiga qo'shilip kelsa gapda to'ldiruvchi vazifasida keladi. Otga qo'shilganda esa bunday chegaralanish kuzatilmaydi.»

Yuqarida aytip o'tilgandek I va II shaxs birlik egalik affikslarining adabiy til namunasi m, -im, -ng, -ing hisoblanadi. Lekin og'zaki nutqda badiiy asarlar tilida bu normadan chekinish holatlari uchraydi. Ya'niy I, II shaxs egalik affikslari oxiri «o» va «v» bilan tugagan so'zlarga qo'shilganda, ko'pincha «y» orttiriladi. Masalan: «Orzu»

Orzuyim, orzuyimiz

Orzuying, orzuyingiz.

Bu holat adabiy tilda me'yorlashtirilgan. Inglis tilda possessive pronouns biror narsaga egalikni bildiradi.

Masalan:

My pen -mening ruchkam.

His book -uning kitobi.

Bular hechqanday so'z negiziga qo'shilmaydi, lekin tarjima qilgan paytta egalik affikslari ma'nosi paydo bo'ladi.

Inglis tilida egalikning yana bitta kategoriyasi bu -Possessive case.

Biz buni biror bir kishing yoki hayvonning biror nimasini olmoqchi bo'lsak «S»; apostrof S ; yoki « ' » faqat apostrof shaklida ifodalaymiz.

Masalan:

The boy's ball -bolaning ko'ptogi .

My mother's dress -oyimning ko'ylagi.

Agar birdan ortiq kishi yoki hayvon nazarda tutilganda « ' » dan foydalanamiz. The boys' book -og'il bolalarning kitoplari.

Lekin children's dog (children so'zi o'zi ko'plikda bo'lgani uchun).

Agar Ben and Joe's bike bo'lsa unda ikkising velosipedi bitta bo'ladi.

Ben's and Joe's bikes bo'lsa Ben va Joelarning velosipedlari ikkisi uchun alohida bo'ladi.

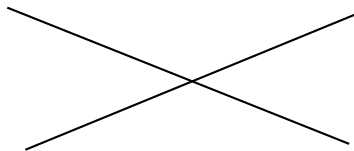
Possessive casening asosiy husisiyati: u faqat uchinchi shaxsni ifodalaydi.

Farida's -Faridaning

Girl's -qiz bolaning

I's -mening

You's - sening

O'zbek tili egalik affikslari hechqachon so'zdan ajralip yozilmaydi. Inglis tilida esa egalik kategoriyalarining o'zlari alohida bir so'z hisoblanadi. Masalan: Universitetda o'qituvchilarim har yili xalqaro ilimiy konferenciyalarida ishtirok etishadi.

O'qituvchi -teacher

O'qituvchilar -teachers

O'qituvchilarim -my teachers

Ikki qadrdon do'stim meni ko'rgani biznikiga Farg'ona vodiysidan kelishdi.

Do'st -friend

Do'stim -my friend

Ikki do'st -two friends

O'zbek tilida egalik affikslari qo'shilganda so'z oxirida fanetik hodisalar sodir bo'ladi. Ikki va undan ortiq bog'inli so'z oxiridagi jarangsiz q,k undoshlari jarangli undoshga almashadi: quloq -qulog'I, yurak -yuragi.

O'zbek tilida parallel qo'llanuvchi kitobinglar -kitoblarning variantlari ko'proq. Og'zaki nutq va shevalar, badiiy asar tiliga xos bo'lib sinonimlar sifatida ishlatilishi mumkin. -ingiz affiksi ham jonli so'zlashuv tilida keying shakllari bilan teng qo'llanadi. Ko'rinib turibdiki, o'zbek tilida III shaxsning ko'plik shakli uch xil variantga ega: Kitobingiz -kitobinglar -kitoblarning kabi. Inglis tilida esa faqat your book variant bor xolos.

O'zbek tilida III shaxs egalik affiksing -i va -si variantlaridan qaysi biri qo'llanishi ma'lum qoida asosida yuzaga keladi. Biri o'rnida ikkinchisini qo'llash adabiy me'yoriga mos kelmaydi. Inglis tilida esa aksincha possessive case (« s ») hechqanday istisno va badiiy me'yorsiz barcha so'zlarda qo'llanishi mumkin.

Xulosa o'rnida shuni takidlash joizki harbir til grammatikasing o'z altin qag'iydalari bar. Qaysi tilda gapirilmasin aynan o'sha tilning qoidalariga

bo'sinilmasa so'zlar o'z ma'nosini yo'qata boshlaydi. Aynan shuning uchun ham til o'rgangan paytda avval uning grammatik jihatlarini o'rganip chiqish lozim deb hisoblayman.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muhammad G'apurov, Robiya Qosimova. Ingliz tili grammatikasi 2019 Toshkent
2. SH. Raxmatullayeva. Hozirgi adabiy o'zbek tili. Toshkent, 2010